

Brussel, 30.9.2020
SWD(2020) 313 final

WERKDOCUMENT VAN DE DIENSTEN VAN DE COMMISSIE

**Verslag over de rechtsstaat 2020
Landenhoofdstuk over Letland**

bij

**MEDEDELING VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT, DE
RAAD, HET EUROPEES ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ EN HET COMITÉ
VAN DE REGIO'S**

**Verslag over de rechtsstaat 2020
Situatie op het gebied van de rechtsstaat in de Europese Unie**

{COM(2020) 580 final} - {SWD(2020) 300 final} - {SWD(2020) 301 final} -
{SWD(2020) 302 final} - {SWD(2020) 303 final} - {SWD(2020) 304 final} -
{SWD(2020) 305 final} - {SWD(2020) 306 final} - {SWD(2020) 307 final} -
{SWD(2020) 308 final} - {SWD(2020) 309 final} - {SWD(2020) 310 final} -
{SWD(2020) 311 final} - {SWD(2020) 312 final} - {SWD(2020) 314 final} -
{SWD(2020) 315 final} - {SWD(2020) 316 final} - {SWD(2020) 317 final} -
{SWD(2020) 318 final} - {SWD(2020) 319 final} - {SWD(2020) 320 final} -
{SWD(2020) 321 final} - {SWD(2020) 322 final} - {SWD(2020) 323 final} -
{SWD(2020) 324 final} - {SWD(2020) 325 final} - {SWD(2020) 326 final}

SAMENVATTING

Letland heeft onafgebroken gewerkt aan de verbetering van de kwaliteit en efficiëntie van zijn rechtsstelsel, met name door een aantal maatregelen, die onder meer betrekking hadden op opleidingen en opeenvolgende hervormingen van de gerechtelijk kaart. De rechtbanken en het Openbaar Ministerie beschikken over een geavanceerd informatie- en communicatiesysteem dat verder wordt ontwikkeld. De onafhankelijkheid van het gerechtelijk apparaat werd versterkt door de rechterlijke macht meer verantwoordelijkheid te geven bij de selectie van kandidaat-rechters en de procureur-generaal, alsook bij de benoeming van de voorzitters van de rechtbanken. De Raad voor de rechtspraak heeft nieuwe bevoegdheden gekregen, maar kampt met een personeelstekort, wat de uitoefening van zijn nieuwe bevoegdheden zou kunnen belemmeren. Er worden momenteel besprekingen gevoerd over passende manieren om financiële misdrijven doeltreffender te behandelen. De rechterlijke macht betwijfelt of de oprichting van een aparte economische rechtbank de kwaliteit en efficiëntie op dit gebied kan bevorderen. Momenteel buigt de Raad voor de rechtspraak zich over deze kwestie. De opheffing van de immuniteit van rechters in verband met administratieve overtredingen en het uniforme register voor klachten over het rechtsstelsel zullen bijdragen aan de verdere verbetering van de verantwoordingsplicht.

In de afgelopen jaren heeft Letland verschillende wetgevingshervormingen vastgesteld om het kader voor corruptiebestrijding efficiënter te maken. De strafwetgeving is gewijzigd om misdrijven inzake ambtsmisbruik, omkoping en ongeoorloofde beïnvloeding af te stemmen op de internationale normen. De nieuwe klokkenluiderswet biedt voor het eerst een holistische basis voor de bescherming van klokkenluiders. De capaciteit om corruptiezaken te onderzoeken is verbeterd. Toch blijven er uitdagingen bestaan met betrekking tot de vervolging van corruptiezaken en de beslechting ervan in de rechtbanken, waar de procedures vaak lang blijven aanslepen. Er wordt gewerkt aan wetgeving om de transparantie van lobbywerk te verbeteren en de regeling ter voorkoming van belangenconflicten te versterken.

De Letse grondwet garandeert de vrijheid van meningsuiting en informatie en verbiedt censuur. De wet op de pers en andere massamedia verbiedt monopolisering van de pers en andere massamedia. De afgelopen jaren zijn er vragen gerezen over de daadwerkelijke onafhankelijkheid van de nationale raad voor elektronische massamedia. Het wetsontwerp tot omzetting van de herziene richtlijn audiovisuele mediadiensten heeft tot doel de onafhankelijkheid van deze instelling te versterken door vast te leggen dat de raad geen instructies van andere instanties mag vragen of aanvaarden. Het grootste risico voor de pluriformiteit van de media is de hoge eigendomsconcentratie in de mediasector. Er bestaat een uitgebreid kader voor de bescherming van journalisten, hoewel zij steeds vaker te maken krijgen met beledigingen en andere verbale aanvallen, vooral online.

Het systeem van controles en waarborgen wordt onder meer ondersteund door een ombudsdienst, die ook optreedt als orgaan voor de bevordering van gelijke behandeling, en door grondwettelijke toetsing aan het Grondwettelijk Hof, onder meer op basis van een individuele grondwettelijke klacht. Bovendien zijn de vergaderingen van het kabinet van ministers openbaar, waardoor de media en niet-gouvernementele organisaties aan dergelijke vergaderingen kunnen deelnemen. Tevens is in de grondwet vastgelegd dat uitsluitend met een tweederdemeerderheid in het parlement kan worden bepaald of een wet “dringend” is. Nieuwe richtsnoeren voor een hecht en actief maatschappelijk middenveld 2021-2027 worden voorbereid in overleg met de belanghebbenden.

I. JUSTITIEEL STELSEL

Het Letse justitiële stelsel bestaat uit drie lagen. In eerste aanleg zijn er negen gemeentelijke en districtsrechtbanken die burgerlijke en strafzaken behandelen, en één districts-administratieve rechtbank. In tweede aanleg behandelen vijf regionale rechtbanken burgerlijke en handelszaken en is er één regionale administratieve rechtbank. Het Hooggerechtshof behandelt in derde aanleg strafrechtelijke, burgerlijke en bestuurszaken. Een onafhankelijke Raad voor de rechtspraak heeft als taak om deel te nemen aan de ontwikkeling van beleid en strategieën voor het justitiële stelsel en de organisatie ervan te verbeteren. Voorts houdt deze raad zich bezig met de selectie van kandidaat-rechters, de benoeming en het ontslag van de voorzitters van de rechtbanken, het uittekenen van de gerechtelijke kaart en de goedkeuring van de opleidingsinhoud. Kandidaat-rechters worden geselecteerd via een algemeen vergelijkend onderzoek dat door de Raad voor de rechtspraak wordt georganiseerd. Ze worden vervolgens gerangschikt op een lijst, waaruit de minister van Justitie de kandidaat met het hoogste aantal punten ter benoeming voordraagt aan het parlement (*Saeima*). Na drie jaar en een evaluatie door een gerechtelijk orgaan worden de rechters, op voordracht van de minister van Justitie, door het parlement voor onbepaalde tijd benoemd. Het Openbaar Ministerie is een onafhankelijke gerechtelijke instantie onder het gezag van de procureur-generaal. De Letse orde van advocaten is een onafhankelijke, autonome beroepsorganisatie.

Onafhankelijkheid

Na de uitbreiding van zijn bevoegdheden met het oog op de versterking van de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht, heeft de Raad voor de rechtspraak een nieuwe procedure voor de selectie van kandidaat-rechters vastgesteld. In 2018 zijn wijzigingen van de wet op de rechterlijke macht in werking getreden, waardoor een aantal bevoegdheden van de uitvoerende en de wetgevende macht is overgedragen aan de Raad voor de rechtspraak. Het ging dan met name om de bevoegdheid om voorzitters van rechtbanken te benoemen (voorheen door de minister van Justitie), een rechter over te plaatsen (voorheen door het parlement), de gerechtelijke opleiding goed te keuren (voorheen door het bureau van de rechtbanken, een orgaan van het ministerie van Justitie) en om de procedure voor de selectie van kandidaat-rechters vast te stellen (voorheen door het kabinet van ministers)¹. In april 2020 heeft de raad een nieuwe procedure ontwikkeld en goedgekeurd om kandidaat-rechters voor gemeentelijke of districtsrechtbanken en regionale rechtbanken te selecteren². De kandidaat-rechters worden geselecteerd via een algemeen vergelijkend onderzoek dat wordt georganiseerd door een commissie die voor drie jaar door de raad is samengesteld en bestaat uit drie senatoren (rechters van het Hooggerechtshof), drie rechters van regionale rechtbanken en drie rechters van gemeentelijke of districtsrechtbanken. De kandidaat-rechters

¹ Deze hervorming volgt op aanbeveling vii) van de Greco om de doorslaggevende invloed van de relevante autonome justitiële organen (bv. de Raad voor de rechtspraak en de gerechtelijke kwalificatiecommissie) bij de benoeming, herbenoeming en loopbaanontwikkeling van de rechterlijke macht te versterken; en aanbeveling ii) om de reikwijdte van de bevoegdheden van het parlement op dit gebied te herzien, met name door die te beperken tot de bevestiging van gerechtelijke benoemingen zoals aanbevolen door de bevoegde gerechtelijke instanties, teneinde de risico's van politieke beïnvloeding beter af te wenden. Zie GRECO Fourth Evaluation Round preventing corruption in respect of members of parliament, judges and prosecutors — Evaluation report and compliance reports.

² De procedure werd in juni 2020 van kracht, toen de wijzigingen van de wet op de rechterlijke macht in werking traden.

worden geselecteerd in vijf rondes³. Volgens de nieuwe procedure wordt een kandidaat die het selectieproces met succes afrondt, door de Raad voor de rechtspraak voor een periode van drie jaar opgenomen op een ranglijst van kandidaat-rechters. Als een rechterpost vrijkomt, wordt deze aangeboden aan de kandidaat met het hoogste aantal punten. Het moet worden opgemerkt dat de minister van Justitie de kandidaat-rechters vervolgens voordraagt aan het parlement om te worden verkozen. Nadat een rechter van een gemeentelijke of districtsrechtbank drie jaar in functie is, bevestigt het parlement, op voorstel van de minister van Justitie en op basis van de beoordeling van het professionele werk van de rechter door de gerechtelijke kwalificatiecommissie⁴, zijn of haar benoeming voor onbepaalde tijd, of benoemt hem of haar opnieuw voor een extra proefperiode van maximaal twee jaar. In de praktijk volgt het parlement de positieve of negatieve beoordeling van de gerechtelijke kwalificatiecommissie. Herbenoemingen voor een extra periode van twee jaar zijn zeldzaam, evenals vragen van parlementsleden over kandidaat-rechters. Indien het werk van een rechter tijdens de periode van drie jaar volgens de gerechtelijke kwalificatiecommissie onbevredigend is, draagt de minister van Justitie de kandidaat niet voor herbenoeming voor. De nieuwe procedure vergroot de rol van de rechters bij de selectie van nieuwe rechters, hetgeen in overeenstemming is met de aanbevelingen van de Raad van Europa⁵. Hoewel het besluit van het parlement om de benoeming van een kandidaat-rechter voor beperkte of onbeperkte duur te weigeren niet voor een rechtbank kan worden aangevochten, kunnen alle beslissingen van de gerechtelijke kwalificatiecommissie over de gerechtelijke loopbaan worden getoetst door het tuchtgerecht (een kamer van het Hooggerechtshof).⁶ Hoewel er geen mogelijkheid tot rechterlijke toetsing bestaat van het besluit van het parlement om een rechter te ontslaan, moet worden opgemerkt dat zowel de tuchtrechtelijke besluiten van de gerechtelijke tuchtcommissie⁷ als de besluiten van de Raad voor de rechtspraak⁸ aan een rechterlijke toetsing kunnen worden onderworpen voor het tuchtgerecht⁹.

De rol van de rechterlijke macht bij de selectie van de kandidaat-procureur-generaal is versterkt. In maart 2020 zijn de wijzigingen van de wetten op de rechterlijke macht en het Openbaar Ministerie in werking getreden, waardoor de procedure voor de selectie van de kandidaat-procureur-generaal is gewijzigd. De procureur-generaal wordt nu door het

³ 1) evaluatie van de kandidaturen op basis van de voorwaarden van de wet op de rechterlijke macht, 2) evaluatie van de antwoorden op vragen met speciale aandacht voor de onderbouwde motivatie van de kandidaat, 3) toetsing van de beroepskennis, 4) schriftelijke oplossing van een juridische kwestie (*casus*) en een mondelinge verdediging van de oplossing, 5) competentiegericht interview, waarbij de persoonlijke en sociale competenties van de kandidaat worden beoordeeld. Raad voor de rechtspraak van Letland (2020), De nieuwe procedure voor de selectie van rechters is goedgekeurd.

⁴ Een gerechtelijk orgaan bestaande uit negen rechters, drie van elk rechtbankniveau, gekozen voor vier jaar tijdens de conferentie van rechters.

⁵ Aanbeveling CM/Rec(2010)12 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa, punt 47. Voor het proces van justitiële benoemingen vanuit het perspectief van de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van rechters, zie ook gevoegde zaken C-585/18, C-624/18 en C-625/18, A.K., punten 124-125 en 133-134; zaak C-272/19, Land Hessen, punten 54-60.

⁶ Beslissingen van de minister van Justitie, met inbegrip van beslissingen over een voorstel tot benoeming door het parlement, kunnen worden aangevochten bij de administratieve rechtbank. Er wordt op gewezen dat er in de praktijk maar heel weinig gevallen zijn geweest waarin een kandidaat-rechter niet benoemd dreigde te worden. EU-scorebord voor justitie 2018, blz. 46.

⁷ Een gerechtelijk orgaan bestaande uit elf rechters van de drie rechtbankniveaus, gekozen voor vier jaar tijdens de conferentie van rechters. Op te merken valt dat Letland een van de weinige lidstaten is waar rechters door het parlement worden ontslagen. Zie grafiek 64, EU-scorebord voor justitie 2018.

⁸ Wanneer een rechter herhaaldelijk een ongunstig advies heeft ontvangen in het kader van de beoordeling van zijn of haar werk.

⁹ Als een rechter is veroordeeld en het vonnis van de rechtbank rechtsgeldig is geworden, wordt de rechter op voorstel van de minister van Justitie ook door het parlement uit zijn of haar functie ontheven.

parlement benoemd op voorstel van de Raad voor de rechtspraak¹⁰, die ook de procedure en de criteria vaststelt voor de beoordeling van kandidaten die zich voor het algemeen vergelijkend onderzoek hebben ingeschreven¹¹. In juni 2020 heeft de raad voor het eerst gebruikgemaakt van zijn nieuwe bevoegdheid om een kandidaat-procureur-generaal te evalueren en te selecteren, die later door het parlement is benoemd¹².

De perceptie van de rechterlijke onafhankelijkheid is gemiddeld. De perceptie bij de bevolking van de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht is gemiddeld (45 % redelijk goed en zeer goed) en is stabiel gebleven. Ook bij de bedrijven is deze perceptie gemiddeld (47 %), maar ze is wel gedaald na een positieve tendens in het verleden.¹³

De immuniteit van rechters en aanklagers met betrekking tot administratieve overtredingen is opgeheven. Overeenkomstig een aanbeveling van de Greco is in juni 2020 — via wijzigingen van de wet op de tuchtrechtelijke aansprakelijkheid van de rechterlijke macht, de wet op de rechterlijke macht en de wet op het Openbaar Ministerie — de immuniteit van rechters en aanklagers in geval van administratieve inbreuken (overtredingen) opgeheven¹⁴. De Raad voor de rechtspraak steunde de opheffing van dit soort immuniteit voor rechters, op voorwaarde dat een administratieve aanhouding als straf zou worden uitgesloten in de wijzigingen van de wet op de administratieve aansprakelijkheid¹⁵. Gelijktijdig met de wijzigingen van de wet op de tuchtrechtelijke aansprakelijkheid van de rechterlijke macht is bepaald dat rechters tuchtrechtelijk aansprakelijk kunnen worden gesteld als zij een administratieve overtreding begaan die een grove schending van de normen van de ethische code inhoudt of het statuut van rechter aantast. Door deze wijziging kan een administratieve overtreding onder bepaalde voorwaarden leiden tot een tuchtprocedure voor de gerechtelijke tuchtcommissie.

Kwaliteit

De invoering van een eengemaakt klachtenregister is bedoeld om alle klachten over het rechtsstelsel te groeperen. Dit portaal wordt beheerd door het bureau van de rechtbanken en slaat informatie op over klachten, ongeacht welke instelling de klacht heeft ontvangen en beoordeeld — het ministerie van Justitie, de gemeentelijke of districtsrechtbank, de regionale rechtbank of het Hooggerechtshof. Het register bevat informatie over de klacht en het antwoord dat daarop is gegeven, alsmede een samenvatting van het resultaat van de klacht (al dan niet gerechtvaardigd). De informatie wordt ook gedeeld met de gerechtelijke

¹⁰ Vroeger was het de voorzitter van het Hooggerechtshof die het recht had om de procureur-generaal voor te dragen.

¹¹ Raad voor de rechtspraak van Letland (2020), De selectie van de kandidaten voor de functie van procureur-generaal valt voortaan onder de verantwoordelijkheid van de Raad voor de rechtspraak.

¹² Raad voor de rechtspraak van Letland (2020), De Raad voor de rechtspraak zal de kandidaten voor de functie van procureur-generaal evalueren.

¹³ Grafiek 47, EU-scorebord voor justitie 2020. Het moet worden opgemerkt dat uit een enquête die in 2019 onder rechters werd gehouden, bleek dat meer dan 40 % van hen een gebrek aan respect voor hun onafhankelijkheid had ervaren bij de regering en de media. European Network of Councils for the Judiciary, Independence and Accountability of the Judiciary — ENCJ (2020) Survey on the independence of judges, 2019, grafieken 43 en 45. De enquête is uitgevoerd in 21 EU-lidstaten. De perceptie van de rechterlijke onafhankelijkheid is als volgt gerangschikt: zeer laag (minder dan 30 % van de respondenten beoordeelt de rechterlijke onafhankelijkheid als redelijk goed en zeer goed); laag (30 tot 39 %), gemiddeld (40 tot 59 %), hoog (60 tot 75 %), zeer hoog (meer dan 75 %).

¹⁴ GRECO Fourth Evaluation Round preventing corruption in respect of members of parliament, judges and prosecutors — Evaluation report and Compliance Reports, aanbeveling x). De wijzigingen zijn in juli 2020 in werking getreden.

¹⁵ Raad voor de rechtspraak van Letland (2020), De administratieve immuniteit van rechters is opgeheven.

kwalificatiecommissie, die ervan gebruikmaakt om — in combinatie met andere bronnen — de rechters op regelmatige basis te evalueren.

De Raad voor de rechtspraak heeft nieuwe bevoegdheden gekregen met betrekking tot de loopbaan van rechters en het beheer van de rechterlijke macht, maar moet het stellen met beperkte middelen. De Raad voor de rechtspraak wordt door een gebrek aan personeel (slechts een viertal medewerkers) geconfronteerd met een beperkte capaciteit bij zijn inspanningen om de kwaliteit van het justitiële stelsel te verbeteren en behoort tot de minst toegeruste raden in de EU¹⁶. Deze situatie is nog verergerd sinds de raad een aantal nieuwe bevoegdheden heeft gekregen met betrekking tot de loopbaan van rechters en de organisatorische aspecten van het rechtssysteem, zonder dat daarvoor voldoende extra personeel is toegewezen¹⁷. Het bureau van de rechtbanken, een orgaan van bijna honderd medewerkers dat belast is met het beheer van de rechtbanken, blijft onder het gezag en de controle van het ministerie van Justitie. Het bureau van de rechtbanken reageert op verzoeken van de Raad voor de rechtspraak met betrekking tot de loopbaan van rechters, maar is niet verplicht om te reageren op andere verzoeken van die raad, bijvoorbeeld met betrekking tot gegevens over de gevolgen van de hervorming van de gerechtelijke kaart.

Hoewel er wetgeving is vastgesteld om een nieuwe gespecialiseerde rechtbank in het leven te roepen, wordt er nog steeds gediscussieerd over passende manieren om de kwaliteit en de efficiëntie van de behandeling van economische en financiële misdrijven te verbeteren. In juni 2020 heeft het parlement wijzigingen vastgesteld op de wet op de rechterlijke macht, waarmee in Riga een speciale rechtbank voor economische en financiële misdrijven is opgericht, onder andere om de vaak lang aanslepende rechtszaken te behandelen¹⁸. Deze rechtbank zou worden bemand met maximaal tien rechters¹⁹, die bevoegd zouden zijn voor een beperkt aantal onderwerpen (bv. strafzaken met betrekking tot witwaspraktijken en corruptie door overheidsfunctionarissen, en bepaalde handelszaken). Deze hervorming is echter controversieel gebleken, aangezien de Raad voor de rechtspraak zich in twee adviezen heeft uitgesproken tegen de oprichting van een afzonderlijke “economisch rechtbank”, omdat er geen aanwijzingen zijn dat deze hervorming tot een verbetering van de kwaliteit en de efficiëntie zou leiden. Naar mening van de raad zou een hervorming van de strafprocedure en de aanstelling van gespecialiseerde rechters binnen de bestaande rechtbanken (met name in gevallen van economische en financiële criminaliteit) een betere oplossing zijn²⁰. De Raad voor de rechtspraak voert ook een eigen analyse uit van de situatie met betrekking tot de behandeling van economische en financiële misdrijven, met inbegrip van de lang aanslepende procedures. De rekenkamer is begonnen aan een audit over de factoren die de doeltreffendheid beïnvloeden van het onderzoek naar en de berechting in economische en financiële strafzaken; deze audit zal een periode van twee jaar bestrijken.

¹⁶ Voor een vergelijkend overzicht van de middelen van de Raden voor de rechtspraak, zie de bijdrage van het Europees Netwerk van Raden voor de rechtspraak aan het verslag over de rechtsstaat 2020, blz. 9.

¹⁷ Zie het hoofdstuk over onafhankelijkheid hierboven voor meer informatie over deze nieuwe bevoegdheden.

¹⁸ Zie het hoofdstuk over efficiëntie verderop.

¹⁹ Het plan is om de nieuwe rechtbank in 2021 op te richten.

²⁰ Raad voor de rechtspraak van Letland (2019), De Raad voor de rechtspraak steunt de oprichting van een gespecialiseerde economische rechtbank in Letland niet.

Raad voor de rechtspraak van Letland (2019), De Raad voor de rechtspraak verwerpt herhaaldelijk de oprichting van de economische rechtbank. Er wordt op gewezen dat het parlement bezig is met de bespreking van de wijzigingen van de wet op het strafprocesrecht, die tot doel hebben de strafprocedure doeltreffender te maken, onder meer door de advocaten van de verdediging beter te betrekken en onbetwiste feiten uit het vooronderzoek als bewijs toe te staan, waardoor de hoorzitting in de rechtbank zich op de belangrijkste betwiste feiten zou kunnen concentreren.

De rechtsbijstand voor burgerlijke zaken is verhoogd. In de wijzigingen van de wet op de gegarandeerde rechtsbijstand die in januari 2019 in werking zijn getreden, is bepaald dat personen recht hebben op gratis rechtsbijstand in die zaken die in de wet op de burgerlijke rechtsvordering zijn vermeld en indien het inkomen van deze personen niet hoger is dan het in Letland vastgestelde minimumloon. Deze wijzigingen hebben de beschikbaarheid van rechtsbijstand vergroot²¹.

De rechtbanken en het Openbaar Ministerie beschikken over een geavanceerd informatie- en communicatiesysteem dat verder wordt ontwikkeld dankzij de invoering van een elektronisch zaakbeheersysteem. Het Letse rechtsstelsel behoort tot de meest geavanceerde in de Europese Unie op het gebied van ICT voor zaakbeheer en statistieken over de rechtsgang, de communicatie met de partijen in rechtszaken en de onlinepublicatie van vonnissen. Bovendien zijn in geen enkel ander land van de EU de gepubliceerde vonnissen zo goed machinaal leesbaar als in Letland²². Om het werk van de rechtbanken te evalueren en te meten, maakt het bureau van de rechtbanken gebruik van een Business Intelligence-platform en staat ze in voor de verwerking van de gegevens van onder andere het informatiesysteem van de rechtbanken, het nationale eengemaakte digitale kadaster en het systeem voor middelenbeheer (financiële en personeelsgegevens). Het informatiesysteem van de rechtbanken wordt gebruikt als register voor de gerechtelijke activiteiten, waarin een heleboel informatie over de voortgang van een zaak op een gestructureerde manier wordt opgeslagen. In 2019 is begonnen met de ontwikkeling van een vergelijkend model voor de werklust. Dit model is gebaseerd op de begrotingsgegevens van de rechtbanken, zodat het kan worden gekoppeld aan indicatoren die het werk van de rechtbanken beschrijven. Het project voor de invoering van een elektronisch zaakbeheersysteem loopt momenteel. De eerste fase behelst de onderzoeks- en gerechtsprocedure en de volledige uitvoering is gepland voor 2023. Het project is bedoeld om de registratie van procedurele handelingen te moderniseren en het register te digitaliseren. Dit zal het werk van de wetshandhaving, het Openbaar Ministerie en de rechtbanken vergemakkelijken en de toegang van de partijen in een dossier vereenvoudigen.

Efficiëntie

Het rechtsstelsel wordt wat betreft de efficiëntie niet geconfronteerd met bijzondere uitdagingen in burgerlijke en handelszaken. Zaken met betrekking tot economische en financiële misdrijven blijven echter soms lang aanslepen. De duur van de gerechtelijke procedures in burgerlijke, handels- en bestuurszaken is gemiddeld of korter dan gemiddeld (gemeten op basis van de beslissingstermijn). Het aantal hangende zaken behoort vaak tot het laagste in de Europese Unie²³. In dit soort zaken ligt het afhandelingspercentage boven de 100 %, wat betekent dat de rechtbanken voldoende capaciteit hebben voor alle

²¹ Er kan bijvoorbeeld worden gekeken naar een specifieke consumentenzaak door grafiek 26 van het EU-scorebord voor justitie in 2018 te vergelijken met de latere gegevens in grafiek 21 van het EU-scorebord voor justitie in 2019 en grafiek 23 van het EU-scorebord voor justitie in 2020.

Op te merken valt dat Letland steun heeft ontvangen uit het steunprogramma voor structurele hervormingen van de Europese Commissie om de kwaliteit van zijn rechtsstelsel te verbeteren. Sinds 2019 krijgt Letland steun om de toegang tot het gerecht en de interne procedures van de gerechtelijke administraties te verbeteren. Het project bestaat uit drie onderdelen: 1) het gebruik van bemiddeling verbeteren; 2) de invoering van gerechtelijke bijstand verbeteren en 3) de kwaliteit van het beheer van de rechtbanken verbeteren.

²² Grafieken 40, 27, 28 en 29, EU-scorebord voor justitie 2020.

²³ Grafieken 4-15, EU-scorebord voor justitie 2020.

binnenkomende zaken²⁴. Toch zijn er nog enkele uitdagingen als het gaat om rechtszaken over economische en financiële misdrijven, met name op het gebied van witwaspraktijken en corruptie, ondanks enkele recente verbeteringen²⁵. De lange termijn die nodig is om complexe corruptiezaken te beslechten, blijft wegen op de inspanningen die Letland levert op het gebied van corruptiebestrijding. Voorbeelden van dergelijke zaken zijn de gerechtelijke procedure tegen de burgemeester van Ventspils, die sinds 2008 bij de rechtbank aanhangig is, en de zaak van de vermeende fraude bij de invoering van digitale televisie in Letland, die sinds 2007 al door verschillende rechtbanken is behandeld.

II. CORRUPTIEBESTRIJDING

Het wetgevende en institutionele kader om corruptie te voorkomen en te vervolgen is in grote lijnen aanwezig. Letland heeft richtsnoeren vastgesteld voor de preventie en bestrijding van corruptie voor de periode 2015-2020. De uitvoering van de richtsnoeren staat onder toezicht van het bureau voor corruptiepreventie en -bestrijding (KNAB), een gespecialiseerd orgaan dat bevoegd is voor corruptiepreventie en het onderzoek naar met corruptie verband houdende misdrijven. Het Openbaar Ministerie houdt toezicht op de door het KNAB uitgevoerde vooronderzoeken naar misdrijven die verband houden met corruptie. Andere instellingen met bevoegdheden inzake corruptiebestrijding zijn: de staatspolitie, die onderzoek doet naar corruptie bij particuliere instellingen en fraude, het bureau voor binnenlandse veiligheid, dat onderzoek doet naar strafbare feiten bij de staatspolitie en de nationale brandweer- en reddingsdiensten, de belastingdienst, en de grenswacht, die onderzoek doet naar corruptie bij de grenswacht zelf. Er is een wet op de bescherming van klokkenluiders. De openbaarmaking van vermogensbestanddelen van overheidsfunctionarissen is bij wet geregeld en het toezicht daarop wordt door verschillende autoriteiten gedeeld.

Letland scoort 56/100 op de corruptieperceptie-index 2020 van Transparency International en staat daarmee op de 13e plaats in de Europese Unie en op de 44e plaats wereldwijd.²⁶ Van de Letse respondenten op de recentste Eurobarometer is 84 % van mening dat corruptie in hun land wijdverbreid is (EU-gemiddelde 71 %) en 19 % van de respondenten vindt dat er voldoende succesvolle vervolgingen zijn om mensen ervan te weerhouden zich met corrupte praktijken in te laten (EU-gemiddelde 36 %), terwijl 18 % van de respondenten zegt zelf het slachtoffer te zijn van corruptie in het dagelijks leven (EU-gemiddelde 26 %)²⁷. Bovendien denkt 77 % van de bedrijven dat corruptie wijdverspreid is (EU-gemiddelde 63 %) en is 17 % van de bedrijven van mening dat mensen en bedrijven die worden betrapt op omkoping van een hooggeplaatste ambtenaar daarvoor een gepaste straf krijgen (EU-gemiddelde 31 %), terwijl 19 % vindt dat corruptie een probleem is voor het zakendoen (EU-gemiddelde 37 %)²⁸.

De wetgeving inzake de strafbaarstelling van corruptie en gerelateerde misdrijven is gewijzigd om misdrijven op het gebied van ambtsmisbruik, omkoping en ongeoorloofde

²⁴ Ook moet worden opgemerkt dat verschillende opeenvolgende hervormingen van de gerechtelijke kaart, waardoor het aantal rechtbanken van eerste aanleg van 35 naar 26 en (sinds maart 2018) naar 10 districtsrechtbanken is teruggebracht, hebben bijgedragen tot een evenwichtiger werklast van de rechters in de verschillende rechtbanken, met name tussen de steden en het platteland, en hebben bijgedragen tot een grotere efficiëntie.

²⁵ Grafiek 21, EU-scorebord voor justitie 2020.

²⁶ Transparency International (2020), 2019 Corruption Perceptions Index.

²⁷ Special Eurobarometer 502 (2020).

²⁸ Flash Eurobarometer 482 (2019).

beïnvloeding af te stemmen op de internationale normen. Op 6 juni 2019 heeft het parlement het strafrecht aangepast om de definities van verschillende misdrijven met betrekking tot ambtsmisbruik, omkoping en ongeoorloofde beïnvloeding te wijzigen. Met de nieuwe definities van omkoping en ongeoorloofde beïnvloeding worden bepaalde beperkingen opgeheven op de reikwijdte van handelingen die als misdrijven worden gedefinieerd²⁹. De richtsnoeren voor de preventie en bestrijding van corruptie voor de periode 2015-2020 worden momenteel uitgevoerd. Deze richtsnoeren omvatten een actieplan dat is opgebouwd rond vijftien specifieke maatregelen.

De strijd tegen corruptie wordt gezamenlijk gevoerd door verschillende wetshandhavingsinstanties. Het bureau voor corruptiepreventie en -bestrijding (KNAB), dat sinds februari 2003 operationeel is, is een gespecialiseerd corruptiebestrijdingsorgaan. Het bureau is onder meer bevoegd voor zowel corruptiepreventie als het onderzoek naar met corruptie verband houdende misdrijven. Het is bovendien belast met het toezicht op en de rapportage over de uitvoering van de richtsnoeren voor de preventie en bestrijding van corruptie. In 2019 is het bureau voor corruptiepreventie en -bestrijding gestart met strafrechtelijke procedures en heeft het een grootschalig onderzoek gevoerd in kwetsbare sectoren zoals openbare aanbestedingen op gemeentelijk niveau of kartelvorming in de bouwsector (in samenwerking met de raad voor mededinging). De resultaten voor 2019 laten een stijging zien van het aantal ingeleide strafrechtelijke procedures met 24 % ten opzichte van het voorgaande jaar. Er werden 47 strafprocedures ingeleid, het hoogste aantal van de afgelopen tien jaar. Het recentste actieplan van de regering voor de preventie en bestrijding van corruptie voorziet in een capaciteitsverhoging van het KNAB wat betreft de personele en materiële middelen door de begroting van het bureau en het aantal posten op te trekken met 23 % (35 extra posten). Tot nu toe is deze maatregel echter nog niet ingevoerd³⁰. De belanghebbende partijen hebben hun bezorgdheid geuit over het gebrek aan middelen en expertise in het bureau.

²⁹ Grozījumi Krimināllikumā (wijzigingen van het strafrecht), 6 juni 2019.

³⁰ In 2020 zijn twee vaste posten toegevoegd aan het bureau voor corruptiepreventie en -bestrijding, waarmee het totaal aantal medewerkers op 152 komt.

Om corruptie te onderzoeken en te vervolgen, werkt het bureau samen met het Openbaar Ministerie. Dat houdt toezicht op het vooronderzoek naar strafbare feiten die verband houden met corruptie, en het heeft ook de capaciteit om een vooronderzoek in te stellen en uit te voeren. Via het besluit van de procureur-generaal van 8 november 2019 is een prestatie- en beloningsmechanisme ingevoerd om stimulansen te geven aan aanklagers die gespecialiseerd zijn in financiële en economische criminaliteit³¹. Andere instellingen met bevoegdheden inzake corruptiebestrijding zijn de staatspolitie, die onderzoek doet naar corruptie bij particuliere instellingen en fraude, en het bureau voor binnenlandse veiligheid, dat vooronderzoek doet en operationele activiteiten verricht. De taak van het bureau voor binnenlandse veiligheid bestaat uit het opsporen, voorkomen en onderzoeken van misdrijven die worden gepleegd door ambtenaren en medewerkers van de ondergeschikte instellingen van het ministerie van Binnenlandse Zaken, zoals de staatspolitie en de nationale brandweer- en reddingsdiensten³². De interne veiligheidsraad van de belastingdienst is verantwoordelijk voor het voorkomen, opsporen en onderzoeken van strafbare feiten gepleegd door ambtenaren en werknemers van de belastingdienst tijdens de uitoefening van hun taken.

Er is een systeem voor de openbaarmaking van vermogensbestanddelen van ambtenaren en parlementsleden. De vermogensverklaringen worden gecontroleerd door zowel de belastingdienst als het bureau voor corruptiepreventie en -bestrijding. Terwijl het bureau voor corruptiepreventie en -bestrijding zich baseert op de aangiften om mogelijke belangenconflicten op te sporen en om te controleren of wordt voldaan aan de beperkingen in de wet op de voorkoming van belangenconflicten, controleert de belastingdienst of overheidsfunctionarissen hun eigendommen correct hebben aangegeven. Alle overheidsfunctionarissen in Letland dienen jaarlijks ongeveer 68 000 vermogens- en belangenverklaringen in. Aan de hand van een op risico gebaseerde aanpak heeft het bureau in 2018 in totaal 878 aangiften gecontroleerd en in meer dan een derde van de gevallen onregelmatigheden vastgesteld³³. Niet alle hooggeplaatste functionarissen worden regelmatig aan een grondige controle onderworpen. Het is nog onduidelijk in hoeverre de nieuwe wetwijzigingen — op grond waarvan de belastingdienst nu verplicht is de informatie in de verklaringen te vergelijken met andere informatie waarover ze beschikt — zullen leiden tot grondiger controles van de verklaringen van topambtenaren³⁴.

Via een nieuwe wet zijn klokkenluidersmechanismen ingesteld voor openbare instellingen en particuliere entiteiten met meer dan vijftig werknemers.³⁵ Deze mechanismen (intern, door zich tot een bevoegde autoriteit te wenden of door tussenkomst van het contactpunt voor klokkenluiders) hebben tot doel de identiteit van klokkenluiders af te schermen en hen te beschermen tegen mogelijke nadelige gevolgen. Het bureau voor corruptiepreventie en -bestrijding biedt ook de bevolking de mogelijkheid om corruptie te melden³⁶. In 2019 (vanaf 1 mei, toen de klokkenluidersregeling in werking trad) ontving het

³¹ De OESO-werkgroep inzake omkoping beveelt Letland aan verdere stappen te ondernemen om aanzienlijk meer daders van witwaspraktijken te veroordelen en benadrukt dat de mogelijke betrokkenheid van financiële instellingen en hun functionarissen bij witwaspraktijken moet worden geëvalueerd. OECD, Implementing the OECD Anti-Bribery Convention, Phase 3 Report: Latvia.

³² De grenswacht onderzoekt zijn eigen ambtenaren in corruptiegevallen.

³³ Europese Commissie, 2020 Landverslag Letland, 26.2.2020, SWD(2020) 513 final.

³⁴ GRECO Fifth evaluation round – evaluation round on preventing corruption and promoting integrity in central governments (top executive functions) and law enforcement agencies, blz. 27.

³⁵ De klokkenluiderswet trad in werking in mei 2019.

³⁶ Dit omvat anonieme en ondertekende meldingen per post of e-mail, anonieme en geïdentificeerde telefoongesprekken (een hotline en een kantoorlijn), persoonlijke ontmoetingen met opsporingsambtenaren en een mobiele applicatie.

bureau voor corruptiepreventie en -bestrijding 51 klokkenluidersrapporten, waarvan er 18 als dusdanig werden erkend en 13 werden doorverwezen naar andere instellingen op basis van bevoegdheden.

Er wordt gewerkt aan wetgeving om de transparantie van lobbywerk te verbeteren en de regeling ter voorkoming van belangenconflicten te versterken. De werkgroep voor de uitwerking van een wet inzake transparant lobbywerk, opgericht in oktober 2019 door het parlement, heeft in 2020 aan een wetsontwerp gewerkt. In oktober 2019 heeft het parlement de wet op de voorkoming van belangenconflicten tijdens handelingen van overheidsfunctionarissen gewijzigd, onder meer om parlementsleden, regeringsleden en parlementaire secretarissen te verbieden een vergoeding te ontvangen voor functies die zij in verenigingen, stichtingen en sociale ondernemingen bekleden. De wijziging gaat in op de bezorgdheid over bepaalde ambtenaren die werden betaald door organisaties die zich bezighouden met beleidsbeïnvloeding en lobbywerk, waardoor de ambtenaren konden worden beschouwd als personen met belangenconflicten. Verschillende wijzigingen van de wet zijn nog steeds in behandeling in het parlement³⁷. In 2019 heeft het bureau voor corruptiepreventie en -bestrijding 151 besluiten genomen over niet-naleving van de wet op de voorkoming van belangenconflicten tijdens handelingen van overheidsfunctionarissen.

III. MEDIAPLURIFORMITEIT

In Letland is het rechtskader inzake mediapluriformiteit gebaseerd op grondwettelijke waarborgen en sectorale wetgeving. De grondwet garandeert de vrijheid van meningsuiting en informatie en verbiedt censuur. De wet op de elektronische massamedia garandeert de vrijheid van meningsuiting binnen haar toepassingsgebied en de algemene toegang tot maatschappelijk relevante informatie. De wet op de pers en andere massamedia geeft de pers het recht om toegang te krijgen tot informatie van de staat en van overheidsorganisaties. Bovendien verbiedt de wet censuur en monopolisering van de pers en andere massamedia. De toegang tot overheidsinformatie wordt ook gegarandeerd door de wet op de vrijheid van informatie, die de staat en andere instellingen met een bestuurlijke functie verplicht om op eigen initiatief of op verzoek van een particulier informatie te verstrekken. De Letse nationale raad voor elektronische massamedia controleert, als regulerende instantie voor de media, of aanbieders van mediadiensten de grondwet, de wet op de elektronische massamedia en andere relevante wetgeving respecteren³⁸.

Wetswijzigingen hebben tot doel de onafhankelijkheid van de nationale raad voor elektronische massamedia te versterken. De nationale raad voor elektronische massamedia is een onafhankelijk orgaan dat wordt gereguleerd door de wet op de elektronische massamedia, waarin de bevoegdheden, de samenstelling en de taken van de raad zijn vastgelegd. De leden van de raad worden gekozen door het parlement en worden benoemd door de commissie voor de mensenrechten en openbare zaken na overleg met beroepsverenigingen en ngo's die actief zijn op het gebied van massamedia, onderwijs,

³⁷ Op 13 december 2018 heeft het parlement in een eerste lezing nog andere wijzigingen van dezelfde wet goedgekeurd. Indien de wet wordt vastgesteld, zou dat betekenen dat overheidsmanagers bepaalde categorieën van ambtenaren in hun instelling de toestemming mogen geven om hun openbare functie te combineren met externe activiteiten, zonder per geval toestemming te moeten vragen, en zouden bepaalde categorieën van ambtenaren alleen verplicht zijn een verklaring in te dienen wanneer de manager van hun instelling dat verplicht.

³⁸ Tussen 2019 en 2020 is Letland twee plaatsen opgeklommen op de World Press Freedom Index van Verslaggevers zonder grenzen, waardoor het land nu wereldwijd op de 22e plaats staat. Reporters without Borders, Latvia.

cultuur, wetenschap en mensenrechten. In de wet op de elektronische massamedia is expliciet vermeld dat de raad een onafhankelijke instelling is “die volledige rechten geniet”³⁹. In de laatste editie van de Media Pluralism Monitor (MPM 2020)⁴⁰, wordt melding gemaakt van een middelgroot risico met betrekking tot de onafhankelijkheid en doeltreffendheid van de Letse regulerende instantie voor de media. Deze beoordeling is het gevolg van een discrepantie tussen de onafhankelijkheid van de nationale raad voor elektronische massamedia die in de mediaregelgeving is vastgelegd en de waargenomen politieke invloed op de besluiten van deze raad, waardoor zijn werkzaamheden worden beïnvloed⁴¹. Het wetsontwerp tot omzetting van de herziene richtlijn audiovisuele mediadiensten⁴² beoogt dit aan te pakken door de onafhankelijkheid van deze instelling te versterken, onder meer door een nieuwe bepaling die stelt dat de raad “geen instructies van andere instanties vraagt of aanvaardt”.⁴³

Het wettelijk kader voor de transparantie van media-eigendom is aanwezig. Wat de transparantie van media-eigendom betreft, is wettelijk vastgelegd dat informatie moet worden verstrekt over het bestaan van uiteindelijke begunstigden en eventuele wijzigingen hiervan. In de wet op de elektronische massamedia is bepaald dat nieuwe aanbieders van audiovisuele diensten informatie moeten verstrekken over hun uiteindelijke begunstigden wanneer ze een uitzendvergunning aanvragen. Bestaande dienstverleners moeten ook informatie over elke wijziging van de uiteindelijke begunstigde overmaken aan de nationale raad voor elektronische massamedia. Bovendien bevat de wet op de pers en andere massamedia een bepaling die de oprichters en eigenaren van massamedia die kapitaalvennootschappen zijn, verplicht om “het handelsregister in te lichten over hun werkelijke begunstigden bij het indienen van een registratieaanvraag”⁴⁴. De eigendomsinformatie is openbaar toegankelijk via de website van het ondernemingsregister. De transparantie van media-eigendom is belangrijk gezien de bevindingen in de MPM 2020, die tevens werden bevestigd tijdens het bezoek aan het land, waarbij wordt verwezen naar de eigendomsconcentratie van de nieuwsmedia in Letland, met slechts een paar bedrijven die de meerderheid van de nieuwsmedia in handen hebben⁴⁵. In juli 2020 heeft de nationale raad voor elektronische massamedia verschillende tv-zenders verboden om in Letland actief te zijn, omdat hun begunstigde eigenaar op de EU-sanctielijst stond⁴⁶.

Er zijn juridische waarborgen voor de activiteiten van journalisten. Het recht op informatie is verankerd in de Letse grondwet, en de wet op de pers en andere massamedia stelt het recht van journalisten vast om “informatie te vergaren op elke niet bij wet verboden

³⁹ Artikel 57 van de wet op de elektronische massamedia.

⁴⁰ 2020 Media Pluralism Monitor.

⁴¹ Volgens de Media Pluralism Monitor 2020 zijn de leden van de door het parlement gekozen media-autoriteit sinds 2017 betrokken geweest bij een aantal professionele schandalen, die ertoe hebben geleid dat vertegenwoordigers van openbare media en de vereniging van Letse journalisten hun wantrouwen hebben geuit ten aanzien van de Letse media-autoriteit.

⁴² Er wordt aan herinnerd dat de herziene richtlijn audiovisuele mediadiensten (AVMD-richtlijn) een reeks specifieke garanties biedt voor de onafhankelijkheid en doeltreffendheid van nationale regulerende instanties voor de media.

⁴³ Het wetsontwerp tot wijziging van de wet op de elektronische massamedia met het oog op de omzetting van de AVMD-richtlijn is op 21 april 2020 door de regering vastgesteld en ligt in het parlement.

⁴⁴ Wet op de pers en andere massamedia.

⁴⁵ 2020 Media Pluralism Monitor.

⁴⁶ Uitvoeringsbesluit 2014/151/CFSP van de Raad van 21 maart 2014 en Besluit (GBVB) 2020/399 van de Raad van 13 maart 2020 tot wijziging van Besluit 2014/145/GBVB betreffende beperkende maatregelen met betrekking tot acties die de territoriale integriteit, soevereiniteit en onafhankelijkheid van Oekraïne ondermijnen of bedreigen.

wijze en uit elke niet bij wet verboden bron van informatie”⁴⁷. In de MPM 2020 wordt het risico in verband met het recht op informatie en de garanties voor het journalistieke beroep, de normen en de bescherming in Letland als laag beoordeeld. Zoals tijdens het bezoek aan het land is bevestigd, is de toegang tot het journalistieke beroep gratis en hoeven journalisten zich niet te registreren of in het bezit te zijn van een vergunning. Niettemin is een gevangenisstraf nog een van de beoogde sancties voor smaad in Letland⁴⁸.

Letland heeft ook een uitgebreid kader voor de bescherming van journalisten. Er zijn de laatste jaren geen fysieke aanvallen op journalisten geweest. Zoals echter gemeld in de MPM 2020 en door Verslaggevers zonder grenzen, krijgen journalisten steeds vaker te maken met beledigingen en andere verbale aanvallen, vooral online. Volgens Verslaggevers zonder grenzen lanceren politici of politieke communicatiebedrijven vaak aanvallen tegen journalisten of klagen ze hen aan, met name rond verkiezingsperiodes⁴⁹. In 2019 en 2020 heeft het platform van de Raad van Europa voor de bevordering van de bescherming van de journalistiek en de veiligheid van journalisten geen waarschuwingen over Letland gepubliceerd.

IV. ANDERE INSTITUTIONELE KWESTIES IN VERBAND MET CONTROLES EN WAARBORGEN

Letland heeft een parlementair systeem met een eenkamerstelsel, waarbij het Grondwettelijk Hof een grondwettelijke toetsing kan uitvoeren achteraf, maar ook in concrete gevallen op basis van een grondwettelijke klacht. Wetsontwerpen kunnen aan het parlement worden voorgelegd door de president, de regering, parlementaire commissies, ten minste vijf leden van het parlement of een tiende van de kiezers. Naast de rechterlijke macht spelen ook de ombudsdienst en het maatschappelijk middenveld een rol in het systeem van controles en waarborgen.

Het kabinet van ministers zorgt ervoor dat het wetgevingsproces in de regering transparant is. De werking van het kabinet van ministers (het kabinet) wordt geregeld door de wet op de kabinetsstructuur, die onder meer een algemene regel bevat dat de vergaderingen van het kabinet openbaar zijn. De agenda van elke komende kabinetszitting wordt gepubliceerd op de website van het kabinet, samen met de vrij raadpleegbare wetsvoorstellen. De notulen van de vergaderingen zijn ook openbaar. Vertegenwoordigers van de media en niet-gouvernementele organisaties kunnen deelnemen aan openbare bijeenkomsten en iedereen kan deze live volgen. De eerste minister heeft echter het recht om af te wijken van de algemene regel en aan te kondigen dat een bepaalde vergadering of een deel daarvan achter gesloten deuren zal worden gehouden. Voor elk wetsontwerp, met inbegrip van secundaire regelgeving, die aan het kabinet wordt voorgelegd, is een effectbeoordeling vereist en er is een gestructureerd en systematisch overleg met de belanghebbenden⁵⁰. Om het besluitvormingsproces te moderniseren, de participatie van de bevolking te verbeteren en de ontwikkeling en harmonisatie van wetgevingsbesluiten efficiënter en sneller te maken, is het overheidsportaal voor de ontwikkeling en harmonisatie van de Letse wetgeving gelanceerd, zodat iedereen de hele levenscyclus van een wetgevingshandeling kan volgen. De betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld bij

⁴⁷ In dit kader moet worden opgemerkt dat, overeenkomstig de aanbeveling van het Comité van Ministers van de Raad van Europa, de lidstaten een uitgebreid wetgevingskader moeten opzetten dat journalisten en andere media-actoren in staat stelt effectief en zonder vrees bij te dragen aan het publieke debat. Zie Aanbeveling 2016/4, punt 1.

⁴⁸ Center for Media Pluralism and Media Freedom, Decriminalisation of Defamation.

⁴⁹ Reporters without Borders, Country profile: Latvia.

⁵⁰ Zie OESO, Regulatory Policy, Latvia, 2018.

de beleidsvorming is verbeterd. Er wordt een nieuw actieplan voor een open overheidspartnerschap 2022-2025 ontwikkeld om de burgerparticipatie te versterken. De CIVICUS-monitor heeft in 2018 de civiele ruimte in Letland gedegradeerd tot “gekrompen”, maar merkte begin 2019 een verbetering op⁵¹. Het ministerie van Cultuur werkt aan nieuwe richtsnoeren voor een samenhangend en actief maatschappelijk middenveld 2021-2027 en heeft de belanghebbende partijen hierover geraadpleegd tijdens gesprekken in alle regio’s van het land⁵².

De grondwet vertrouwt het parlement de bevoegdheid toe om te bepalen dat een wet “dringend” is. Voor een dergelijk besluit is echter een tweederdemeerderheid nodig. Indien het parlement besluit dat een wet “dringend” is, kan de president van Letland niet om een heroverweging van de wet verzoeken, kan de wet niet aan een nationaal referendum worden onderworpen en wordt de aangenomen wet uiterlijk op de derde dag na ontvangst door de president afgekondigd⁵³.

De grondwettelijke toetsing wordt uitgevoerd door het Grondwettelijk Hof. Het Grondwettelijk Hof is bevoegd voor de grondwettelijke toetsing van wetten, internationale overeenkomsten die Letland heeft gesloten en andere voorschriften. Als een persoon van oordeel is dat een wet, een internationale overeenkomst of een ander voorschrift in strijd is met de in de grondwet vastgelegde grondrechten, heeft hij of zij het recht een verzoekschrift of een “grondwettelijke klacht” in te dienen bij het Grondwettelijk Hof. Het Grondwettelijk Hof zal de zaak aanhangig maken op voorwaarde dat het verzoek voldoet aan de algemene en bijzondere vereisten die in de wet zijn vastgelegd.

Letland heeft vanwege de COVID-19-pandemie de noodtoestand uitgeroepen. Op 12 maart 2020 heeft de Letse regering een verklaring van noodsituatie vastgesteld⁵⁴. De verklaring bevatte maatregelen voor de aanpak van de COVID-19-pandemie en werd meermaals gewijzigd. Het parlement, dat tijdens de volledige duur van de noodsituatie op afstand is blijven werken met behulp van het e-Seima-platform, heeft de regeringsmaatregelen in een buitengewone zitting goedgekeurd. Op 16 maart 2020 heeft het parlement de Raad van Europa overeenkomstig de afwijkingsclausule in artikel 15 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens (hierna “het Verdrag” genoemd) meegedeeld dat de beperkingen als gevolg van de noodtoestand mogelijkserwijs de in het Verdrag vastgestelde grenzen zouden kunnen overschrijden om het legitieme doel van de “volksgezondheid” te waarborgen. De ombudsdienst heeft de bevolking en de politici uitgelegd dat de beperkingen die worden toegestaan door de afwijkingsclausule in artikel 15 van het Verdrag strikt moeten worden geïnterpreteerd, waarbij alleen wordt afgeweken van de verplichtingen voor zover het buitengewone karakter van de situatie dit onvermijdelijk vereist. Volgens de ombudsdienst betekent dit dat de Letse regering, door gebruik te maken van de afgekondigde noodtoestand, de rechten van de bevolking niet onevenredig mag beperken op gebieden en manieren die niet strikt noodzakelijk zijn om de volksgezondheid te waarborgen en de COVID-19-pandemie onder controle te houden. De noodtoestand werd op

⁵¹ Beoordelingen van de CIVICUS-monitor zijn op een schaal van vijf categorieën, namelijk: open, gekrompen, belemmerd, onderdrukt en gesloten.

⁵² Bv. <https://www.mk.gov.lv/lv/content/nevalstisko-organizaciju-un-ministru-kabineta-sadarbibas-memoranda-istenosanas-padomes-202-4>

⁵³ Er wordt op gewezen dat de regering tijdens de noodtoestand als gevolg van de COVID-19-pandemie een besluit tot afkondiging van de noodtoestand heeft uitgevaardigd, dat een aantal malen is gewijzigd en in de laatste versie online is gepubliceerd. <https://likumi.lv/ta/id/313191-par-arkartejas-situacijas-izsludinasanu>

⁵⁴ De verklaring kan hier worden geraadpleegd: <https://likumi.lv/ta/id/313191-par-arkartejas-situacijas-izsludinasanu>

10 juni 2020 beëindigd (de afwijking uit hoofde van artikel 15 van het Verdrag werd op dezelfde dag opgeheven).

Het bureau van de ombudsdienst, dat ook een orgaan voor de bevordering van gelijke behandeling is, is belast met de bescherming van de rechten van de inwoners. De ombudsdienst is een door het parlement gekozen ambtenaar die ervoor zorgt dat de mensenrechten in Letland worden nageleefd en dat de nationale en lokale overheden het beginsel van goed bestuur in acht nemen. De ombudsdienst voert zijn activiteiten onafhankelijk uit en dient alleen de wet. Bovendien heeft niemand het recht om invloed uit te oefenen op de uitvoering zijn functies en taken. Het bureau van de ombudsdienst werd in maart 2015 door het accreditatieorgaan van de Verenigde Naties geaccrediteerd met de A-status. Tijdens de beoordeling moedigde het VN-orgaan het bureau van de ombudsdienst aan om te pleiten voor verdere garanties om de ambtstermijn van de leden van zijn besluitvormingsorgaan te waarborgen, om de ombudsdienst tegen ongepaste inmenging van het parlement te beschermen, en om voldoende financiële middelen te garanderen voor zijn groeiende bevoegdheden.

Bijlage I: lijst van bronnen in alfabetische volgorde*

* *De lijst van de bijdragen die zijn ontvangen in het kader van de raadpleging voor het verslag over de rechtsstaat 2020 is te vinden op (COM-website).*

Besluit (GBVB) 2020/399 van de Raad van 13 maart 2020 tot wijziging van Besluit 2014/145/GBVB betreffende beperkende maatregelen met betrekking tot acties die de territoriale integriteit, soevereiniteit en onafhankelijkheid van Oekraïne ondermijnen of bedreigen, PB L 78, 13.3.2020, blz. 44-85. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2020.078.01.0044.01.ENG

Center for Media Pluralism and Media Freedom (2019), *Decriminalisation of Defamation*. https://cmpf.eui.eu/wp-content/uploads/2019/01/decriminalisation-of-defamation_Infographic.pdf

Center for Media Pluralism and Media Freedom (2020), *2020 Media pluralism monitor*. <https://cmpf.eui.eu/media-pluralism-monitor/mpm-2020>

CIVICUS, *Monitor Tracking Civic Space: Latvia*. <https://monitor.civicus.org/country/latvia>

Directoraat-generaal Communicatie (2019), *Flash Eurobarometer 482: Businesses and corruption*.

Directoraat-generaal Communicatie (2020), *Special Eurobarometer 502: Corruption*.

European Network of Councils for the Judiciary (2020), *Contribution from the European Network of Councils for the Judiciary for the 2020 Rule of Law Report*.

European Network of Councils for the Judiciary (ENCJ) (2019): *Independence and Accountability of the Judiciary – ENCJ Survey on the independence of judges*, 2019. <https://pgwrk-websitemedia.s3.eu-west-1.amazonaws.com/production/pwk-web-encj2017-p/Reports/Data%20ENCJ%202019%20Survey%20on%20the%20Independence%20of%20judges.pdf>

Europese Commissie (2019, 2020), *Het EU-scorebord voor justitie*.

GRECO (2012), *Fourth evaluation round – evaluation report on Latvia on corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors*.

GRECO (2015), *Fourth evaluation round – compliance report on Latvia on corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors*.

GRECO (2016), *Fourth evaluation round – interim compliance report on Latvia on corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors*.

GRECO (2017), *Fourth evaluation round – second interim compliance report on Latvia on corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors*.

GRECO (2018), *Fifth evaluation round – evaluation report on Latvia on preventing corruption and promoting integrity in central governments (top executive functions) and law enforcement agencies*.

GRECO (2019), *Fourth evaluation round – second compliance report on Latvia on corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors*.

Hof van Justitie van de Europese Unie, arrest van 19 november 2019, A.K., C- 585/18, C- 624/18 en C- 625/18, ECLI:EU:C:2019:982.

Hof van Justitie van de Europese Unie, arrest van 9 juli 2020, Land Hessen, C-272/19, ECLI:EU:C:2020:535.

OESO (2018), *Regulatory Policy, Latvia*. <https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/latvia-country-note-regulatory-policy-2018.pdf>

OESO (2019), *Implementing the OECD Anti-Bribery Convention, Phase 3 Report: Latvia*.

Raad van de Europese Unie, Uitvoeringsbesluit 2014/151/GBVB van 21 maart 2014.

Raad van Europa: Beperkt Comité van deskundigen inzake de evaluatie van maatregelen ter bestrijding van het witwassen van geld en terrorismefinanciering - MONEYVAL (2018), *Anti-money laundering and counter terrorist financing measures: Latvia fifth round mutual evaluation report*.

Raad van Europa: Beperkt Comité van deskundigen inzake de evaluatie van maatregelen ter bestrijding van het witwassen van geld en terrorismefinanciering - MONEYVAL (2019), *Anti-money laundering and counter terrorist financing measures: Latvia first enhanced follow-up report*.

Raad van Europa: Comité van Ministers (2010), *Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities*.

Raad van Europa: Comité van Ministers (2016), *Recommendation CM/Rec(2016)4 of the Committee of Ministers to member States on the protection of journalism and safety of journalists and other media actors*.

Raad voor de rechtspraak van Letland (2019), De Raad voor de rechtspraak steunt de oprichting van een speciale economische rechtbank in Letland niet. <http://at.gov.lv/en/jaunumi/par-tieslietu-padomi/the-council-for-the-judiciary-does-not-support-the-establishment-of-a-specialized-economic-court-in-latvia-9632?year=2019&>

Raad voor de rechtspraak van Letland (2019), De Raad voor de rechtspraak verwierpt herhaaldelijk de oprichting van de economische rechtbank. <http://at.gov.lv/en/jaunumi/par-tieslietu-padomi/the-council-for-the-judiciary-repeatedly-rejects-the-establishment-of-the-economic-court-9848?year=2019>

Raad voor de rechtspraak van Letland (2020), De administratieve immuniteit van rechters is opgeheven. <http://at.gov.lv/en/jaunumi/par-tieslietu-padomi/the-administrative-immunity-of-judges-is-waived-10088?year=2020&month=6&>

Raad voor de rechtspraak van Letland (2020), De nieuwe procedure voor de selectie van rechters is goedgekeurd. <http://at.gov.lv/en/jaunumi/par-tieslietu-padomi/the-new-procedure-for-selection-of-judges-is-approved-10018?year=2020&>

Raad voor de rechtspraak van Letland (2020), De Raad voor de rechtspraak zal de kandidaten voor de functie van procureur-generaal evalueren. <http://at.gov.lv/en/jaunumi/par-tieslietu-padomi/the-judicial-council-will-evaluate-the-candidates-for-the-position-of-prosecutor-general-10077?year=2020&>

Raad voor de rechtspraak van Letland (2020), De selectie van de kandidaten voor de functie van procureur-generaal valt voortaan onder de verantwoordelijkheid van de Raad voor de rechtspraak. <http://at.gov.lv/en/jaunumi/par-tieslietu-padomi/the-selection-of-candidates-for-the-position-of-the-prosecutor-general-will-henceforth-be-the-responsibility-of-the-judicial-council-10023?year=2020&>

Reporters without Borders, *Latvia*. <https://rsf.org/en/latvia>

Richtlijn (EU) 2018/1808 van het Europees Parlement en de Raad van 14 november 2018 tot wijziging van Richtlijn 2010/13/EU betreffende de coördinatie van bepaalde wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen in de lidstaten inzake het aanbieden van audiovisuele mediadiensten (richtlijn audiovisuele mediadiensten) in het licht van een veranderende marktsituatie, PE/33/2018/REV/1 PB 303.

Transparency International (2020), *2019 Corruption Perceptions Index*.

Virtueel landbezoek aan Letland in het kader van het verslag over de rechtsstaat 2020.

Werkdocument van de diensten van de Commissie, *Country report Latvia 2020 accompanying the document communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Central Bank and the Eurogroup 2020 European Semester: Assessment of progress on structural reforms, prevention and correction of macroeconomic imbalances, and results of in-depth reviews under Regulation (EU) No 1176/2011, SWD/2020/513 final*.

Bijlage II: landbezoek aan Letland

De diensten van de Commissie hebben in juni en juli 2020 virtuele vergaderingen gehouden met:

- Bureau voor corruptiepreventie en -bestrijding
- Delna — Transparency International Latvia
- Interne veiligheidsraad van de belastingdienst
- Lets vereniging van journalisten
- Ministerie van Buitenlandse Zaken
- Ministerie van Cultuur
- Ministerie van Justitie
- Nationale raad voor elektronische massamedia
- Openbaar Ministerie
- Raad voor de rechtspraak

* De Commissie heeft ook de volgende organisaties ontmoet tijdens een aantal horizontale vergaderingen:

- Amnesty International
- Civil Liberties Union for Europe
- Civil Society Europe
- Conference of European Churches
- EuroCommerce
- European Center for Non Profit Law
- European Centre for Press and Media Freedom
- European Civic Forum
- Free Press Unlimited
- Front Line Defenders
- ILGA-Europe
- International Commission of Jurists
- International Federation for Human Rights
- International Press Institute
- Lifelong learning Platform
- Open Society Justice Initiative/Open Society European Policy Institute
- Reporters without Borders
- Transparency International EU